

Проф. др Радомир Арсић⁴

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

ГРУПНИ ОБЛИК РАДА У НАСТАВИ ГЛУВЕ ДЕЦЕ

***Апстракт:** Групни рад је врло стари облик наставе који је настао пре увођења разредне наставе. Овај рад је изузетно добар за стицање знања, и иако је повезан за рад у групи он поспешује индивидуални рад. Овај облик рада навикава ученике на промене радних навика, повећава њихово самопоуздање, развија појединачне одговорности, поспешује комуникацију и навикава ученике да пружају помоћ једни другима истовремено продубљујући односе између њих. Наставници у већини сматрају да ученици групним радом стичу довољно знања и да је оно квалитетно, међутим, наставници нису склони да довољно употребљавају групни рад у школама за глуву децу. Исто тако и ученици су процењивали да се групни рад не користи довољно али исто и да њима више одговарају неки други облици рада, поготову где наставници имају главну реч и где се они свде на пасивне посматраче. Рад се бави теоријским основама примене групног рада у школама у којима се образују глува деца која раде по посебном наставном плану и програму.*

***Кључне речи:** глуво дете, групни рад, настава, образовање.*

Групно учење није нова идеја, иако се израз "групни рад" у педагошкој терминологији појављује тек крајем XIX века, сама идеја групног рада је много старија. Још се у учењу Талмуда каже да се само уз сарадника у учењу оно може успешно савладати. Сократ је такође обучавао мале групе својих ученика у расправама а филозоф Сенека је остао упамћен по изреци "Када поучаваш, учиш двоструко" (Johnson i Johnson, 1998.). У школама реформације наилазимо на покушаје да се велики број ученика разбије у мање групе у којима су радили помагачи или ментори, врло често су то били старији ученици који су помагали у настави. У Енгеској је позната Bell-Lancasterova метода у којој су се у учењу спаривали бољи и слабији ученици у мањим групама (уз помоћ и присуство помагача). У немачким школама у XVIII и XIX веку постојао је састав помагача (овде разликујемо помагаче који се старају о дисциплини и они који учествују у настави), њихова улога је била обучавање већ помагање у увежбавању и понављању, на тај начин помажући слабијима од себе морали су и сами добро савладати градиво.

⁴ radomir.arsic@pr.ac.rs

У реформама америчког школства крајем XIX века John Dewey посебно истиче склоност ка групном раду, он је уочио да деца у групама, изван наставе на природан начин задовољавају своју потребу за активношћу међу вршњацима. На овај начин организацијом рада у групама вршњака, и наставни процес и учење могу се учинити природнијим. Након њега склоност ка групном раду протеже се и у Пројект плану, Далтон и Винтека плану. Идеје групног рада најдоследније се спроводе у Пројект плану, код Далтон плана ипак је важнија индивидуалност ученика, иако се ради у групама, а код Винтека плана група је првенствено у функцији социјалног васпитања а мање за стицање знања (Матијевић, 2001.).

Средином XX века и нашим подручјима је постало модерно говорити о групном раду, мада је почетни занос врло брзо спласнуо, тако да готово ишчезава из наше наставне праксе (Хавелка, 1988). И када се спроводи групни облик рада, спроводи се само формално, ученици само седе заједно али нема комуникације међу њима, и свако ради за себе. Наставници нису оспособљени за овај начин рада нити имају потребне компетенције. Пољак (Пољак, 1957) се у свом чланку о односу фронталног, групног и индивидуалног рада осврнуо на проблеме и указао да није добро истицати предности једног облика рада већ избор рада у настави треба да буде на темељима доброг познавања свих предности и недостатака, како би се одабрао прави облик рада у складу са садржајима које желимо да изучавамо.

Богнар и Матијевић групни рад наводе као један од социјалних облика рада који се користи у настави. Група се према њима може састојати од 3 до 5 чланова (Богнар, Матијевић, 2002). Хавелка наводи да морамо разликовати појам скупине (већи број људи) од појма групе, јер скупина може настати и сасвим случајно и нема заједничке циљеве, док о групи се може говорити тек када дође до сврсисходне интеракције између чланова који је чине. Када су циљеви идентични онда говоримо о највећем степену интеракције међу члановима групе (Хавелка, 1988).

Хилберт Мајер (Hilbert Meyer, 2005:81), изучавајући различита емпиријска истраживања која су спровели Дан, Дегриз и Росебуш 2002. године (Danna, Diegritz i Rosenbuscha) наводи како су она показала да је групна настава боља од схватања која она ужива код практичара (наставника) али и лошија од схватања теоретичара који су се њоме бавили. Показало се да је највећи проблем успешној групној настави (групном облику наставе) управо намера, односно тежња наставника за поучавањем и контролом разреда и наставног процеса. Он даље сматра да управо тамо, где се наставник не уплиће много у групне процесе, показују се бољи успеси у учењу.

Групни облик наставног рада у настави глуве деце има специфичну улогу и значај. Настаје „када се из васпитне групе као целине издвоје три или више ученика са истим психофизичким могућностима или проблемима. То могу да буду ученици истих менталних способности, истих степена остатка

слуша за слушни тренинг, исте говорне развијености, истог говорног недостатка“ (Савић,Ивановић, 1994, 193). То практично значи да групни облик рада код глувих ученика представља самостални рад и учење у групи заснованој на подели разреда – оделења на групе које раде на заједничком решавању задатака теоријског или практичног карактера на часу, а у извесним случајевима и за време ванразредних и ваншколских активности. Оптималан број глувих ученика у групама је од три до шест, а формирају их сами глуви ученици на основу својих личних разлога (овде се мисли на: другарство, близина становања, заједнички интереси итд), или их сам наставник-сурдолог, на основу неког критеријума за који се он сам одлучи (узраст ученика, ниво интелигенције, слушни остаци, говорни статус) али водећи при томе рачуна да формиране групе на неки начин представљају „минијатуре разреда – оделења“. Школска пракса је показала да најбоље раде оне групе које формирају сами глуви ђаци, спонтано и на основу својих личних жеља и мотива. Ту слободу треба нарочито испоштовати на почетку рада по групама јер свако насилно наметнуто формирање група може код глуве деце да изазове одбојност, односно негативан став према овом облику рада. То значи да глуву децу треба најпре пустити да сама формирају групе (наравно да овде улога сурдолога није у потпуности искључена) а касније, када се деца боље упознају групе се могу и трансформирати, односно сурдолог их може мењати и у броју и по члановима а у складу са постојећим захтевима наставе.

У свакој групи постоје извесне функције као што су: руководилац (односно вођа групе), информатор или секретар итд.

Вођа групе има веома значајну улогу у раду и понашању групе. Зато често наставници-сурдолози са правом сматрају избор и улогу вође најважнијом етапом у организовању групног облика рада. Вођу групе бирају сами глуви ученици, мада некада избор врши и сам наставник-сурдолог. Практика је и у овом случају показала да је најбољи избор, избор од стране самих глувих ученика јер наставник се обично при избору руководи само једним критеријумом-школским успехом ученика који се бира. Одлични ученици поседују неоспорне квалитете за вођење групе, као што су: марљивост, свестраност, одговорност ... али такав ученик не мора да поседује и квалитете за вођење групе (није рођени вођа). Одличним ученицима недостаје квалитет практичног сналажења и већи ауторитет да сугеришу, односно заповедају, јер су они по својој уобичајеној послушности више склони поковању него одлучности.

Вођа групе мора да буде активан, сналажљив и да не поседује парализирајућу стидљивост која би га спутавала и због које би се плашио испитивања, затим да је полетан, пун идеја, да зна да тражи објашњења, да поседује организаторске способности.

Наставник, сурдолог треба да има утицај на вође групе и да преко њих врши управљење и контролу рада група. У том циљу често се организују са вођама група који износе своје мишљење, ставове или ако је потребно траже интервенције и помоћ од стране наставника. наставник сурдолог, мора чешће да контролише избор вођа групе и уколико је то потребно да их смењује. Такође, и сама група може и треба да смени свога вођу уколико за то постоје оправдани разлози. Веома је корисно да се вође група повремено мењају, јер се деца веома лако уживе у улогу вође и онда постају тирани.

Примена групног облика рада захтева испуњавање и одређених услова, а то су у првом реду психолошки. Потреба за друштвом која се најчешће и огледа у потреби формирања дечјих дружина, најчешће се изражавају у периоду од 9. до 10. године живота. Како наводе теоретичари групног облика рада, та особина је и примарни услов за његово формирање, те се по њима, са овим обликом рада може почети од трећег разреда основне школе. Поред овог, психолошко-социјалног услова, потребни су и извесни васпитно-образовни услови као што је радна дисциплина, вођење бележака, служење књигом и текстом, читање географских карата и слично. Како слушно оштећена деца, због ограничења које слушно оштећење неминовно носи, овим техникама и активностима овладавају касније од чујуће деце, та се граница могућности примене групног облика рада код њих помера после трећег разреда основне школе.

Групни облик рада који се примењује у настави код деце оштећеног слуха има исту структуру и методологију као и групни облик наставног рада код деце која чују. Зато и у овом случају о формирању група се не може ништа уопштавати оно што је било важно и за једне и за друге. Групе се, и код глуве деце и ког ученика који чују, формирају по најразличитијим критеријумима (заједничка интересовања, међусобна емоционална привлачност, афинитети за поједине садржаје и делатности, социјални односи, близина становања, школски успех, степен оштећења слуха, говорни статус итд.). Наравно да треба поштовати и принцип слободног опредељења, али сурдолог никада не препушта све емоцијама својих ученика, он мора да буде активан а све његове интервенције мора да буду ненаметљиве и убедљиве.

Број ученика у групама може бити различит, а што зависи од узраста ученика, садржаја и природе задатака, снабдевености помоћним наставним средствима, величине школског простора као и осталих фактора, али тај број не прелази максималних шест ученика. Пре почетка рада сурдопедагог, као руководилац наставе упознаје све глуве ученике са програмом рада, односно са задацима које ученици треба самостално да решавају у групама. Овај програм рада сурдопедагог може да подели деци и унапред а према броју предвиђених група или пак да то уради непосредно у настави. Задатак сурдопедагога је да поред давања информација о програму рада, упуту глуве

ученике у технику рада по групама, употребу различитих извора као и начине евидентирања и приказивања резултата рада као и да им објасни сврху рада по групама. После тога, када заврши са овим општим делом, прелази на само формирање група. Формирање група се врши по неком од критеријума за који се сурдопедагог определи (врста задатка, школски успех ђака итд), мада су најпостојаније оне групе које формирају сами ученици. Упоредо са формирањем група врши се распоред и њихов размештај по одељењу, тако да чланови групе могу међусобно да сарађују (спајају се столови или размешта школски намештај) како би све било у функцији групног рада. Свака група затим добија задатак који је наставник, сурдопедагог претходно припремио према броју формираних група. Ови задаци, ради економичности рада унапред се записују на листићима папира који се деле групама и они представљају тзв. наставне или радне налоге.

Групе у разреду могу добити и исте задатке или пак свака од група решава само део заједничког задатка. Прве представљају монолитне групе у којима сви глуви ученици обрађују исту тему или задатак, или пак диференцијалне групе у којима поједине групе обављају посебне задатке који заједно чине једну логичку целину. У посебним случајевима, најчешће у природно-научним дисциплинама и производном раду, примењује се и трећи облик групног рада - рад у циклусу.

Када се обаве све потребне предрадње, групе глувих ученика прелазе на рад. Пре тога свако од група изврши унутрашњу поделу рада међусобом, тако да сви чланови групе буду ангажовани у раду (на тај начин избегава се ситуација да слаби ученици, или глуви ученици само пасивно посматрају рад у групи). Свака група бира свог руководиоца или вођу групе, кога осим деце може да изабере и наставник-сурдопедагог. Његов задатак је да координира рад у групи, организује рад унутар групе и на крају да подноси извештај о резултатима рада у групи.

Како је већ речено, групни облик рада представља самостални рад глувих ученика, али он не подразумева искључиво њихову самосталну активност. Напротив, њихов рад се изводи под контролом наставника-сурдолога који не само да контролише њихов рад, већ даје и допунска објашњења и упутства, саветује, прича, ставља примедбе на рад итд. Такође, уколико ученици осете потребу за неким објашњењем обрађују се њему за помоћ и савет (али не само њему, они се могу обратити и члановима осталих група) у решавању задатог задатка-проблема.

На крају, када све групе заврше рад на задатом проблему-задатку њихови представници су у обавези да поднесу извештај о резултатима свога рада. Извештавањем се поново прелази на фронтални облик рада, јер се једино у том облику може извршити синтеза резултата рада свих група. Заједничко евидентирање и синтензирање рада је веома важан део процеса уколико су глуви ученици радили на различитим задацима, јер се на тај

начин резултати свих група повезују у једну целину која пружа потпуну и комплетну слику добијених сазнања о постављеном проблему.

Групни облик рада у условима организације наставе по разредно-часовном систему, не изводи се независно од фронталног облика рада, већ уз његово активно коришћење. Како су у посебним школама за глуву децу оделења увек са малим бројем ученика, за разлику од редовних разреда, то би било нормално да се користи групни облик рада као самостални. Међутим, како су и посебне школе за глуву децу, преузеле разредно-часовни модел као основни организациони систем рада у коме доминира фронтални облик рада у разреду, то се групни облик рада преплиће са фронталним обликом рада. То практично значи да час почиње фронталним наступом наставника а тек затим се приступа формирању група и ради по групном облику рада, да би се на завршетку рада поново прешло на фронтални облик наставног рада.

Уколико говоримо о предностима групног облика рада у настави код глувих ученика, могу се, како наводе сурдолози, постићи најмање три педагошка циља: 1) Јачање самосталности и способности индивидуалног учења; 2) овладавање применом практичних метода; и 3) оспособљавањем за сарадњу у групи. Овако схваћена групна настава добија извесну самосталност као специјални облик који при смишљеном избору и обради наставног садржаја може имати многе предности. Пре свега, учење у групи је социјални облик, који позитивно делује на припрему глувих ученика за самостално учење и на тај начин је могуће испунити захтев да се у настави обезбеди организационо јединство активног усвајања знања као и оптимално развијање способности сваког детета. У групном облику рада се много више него у фронталном, обезбеђује уважавање диференцијалних захтева према глувим ученицима и пружа много већа могућност за кооперацију, узајамну помоћ и контролу.

Заједнички рад у групи омогућује да се на различите начине прилази решавању постављених задатака што подстиче различитост мишљења и веома позитивно делује на дечји развој. Такмичење, које се у овом облику неминовно јавља у много већем облику, неминовно мотивише глуве ученике на већу активност и постизање већег успеха. Исто тако у дискусијама, које представљају основу групног рада, изражавају се бројне противуречности и проблеми се сагледавају са више аспеката, што сам рад групе и појединца у њима чини динамичнијим и живљим. Прилажење једном истом проблему са различитих аспеката помаже глувим ученицима да одређена питања посматрају из различитих углова, свестраније их проуче и као и да прошире свој активни речник. Исто тако предност примене групног облика рада код глуве деце смањује се емоционална напетост и на тај начин се повећава капацитет учења а и међусобна комуникација поспешује сталну и директну сарадњу као и већу физичку покретљивост, што раду у групи даје једну

свежину у односу на фронтални начин рада. Рад у групи и психолошки одговара глувим ученицима, одређене развојне доби, с обзиром да се глува деца и изван школе (у слободно време) групишу ради заједничких активности (игре, спорт..). И на крају групним активностима, односно групним обликом рада глува деца самостално регулишу свој темпо рада, чиме се рад у већој мери индивидуализира.

Поред свих повољности које препоручују рад у групи за глуве ученике, морамо рећи да тај рад има и негативних страна, које се огледају, пре свега, што глуви ученици лутају у раду без директног руковођења наставника, па не запажају битне ствари од небитних. Често они истичу небитне ствари, показујући несналажљивост и неспретност у појединим ситуацијама. Такође, у раду се појављују проблем формирања саме групе с обзиром да су одељења мала и некада број ученика у разреду-одељењу је немогуће поделити, односно формирати више група, што разбија структуру групног облика рада. Примена групног облика рада има ограничења и у старосном узрасту и може се код глувих ученика примењивати само на старијем узрасту (после десете године старости) јер његова примена подразумева већу зрелост и самосталност ученика.

Приликом примене групног облика рада може да се деси да поједини, пасивни глуви ученици, само користе резултате до којих су дошли успешни ученици. Такође се могу појавити и противречности између захтева и очекивања сурдолога и индивидуалне активности појединих глувих ученика. И због ових недостатака у групном раду код глувих ученика, неопходна је наизменична примена различитих облика наставног рада, јер се једино тако може омогућити усклађивање наставних садржаја и метода са организационим облицима као и активно ученичко учење учини разноврснијим и успешнијим.

Из досадашњег разматрања може се закључити да групни облик наставног рада у школовању глувих ученика као и деце која чују, има иста обележја, односно време када се може применити, садржаје који се могу обрађивати, организациони и просторни распоред као и методологију примене. Разлика се појављује само у томе што наставни рад са глувим ученицима, применом групног облика рада, захтева много више труда и ангажовања сурдолога у припреми како себе самих тако и глувих ученика за извођење наставе по овом облику рада, јер за његову успешну реализацију је неопходна већа самосталност ученика и овладавање извесним активностима које су за глуве ученике некада претешке. То је и разлог зашто сурдолози избегавају да користе групни облик наставног рада у свом сурдолошком раду са глувим ученицима.

ЗАКЉУЧАК

Потреба за прилагођавањем наставних облика и метода у правцу већег осамостаљивања ученика у стицању знања, активне позиције ученика у настави као и индивидуализација наставе су заједничке идеје свих савремених аутора који се баве наставом и наставним процесима, па тако и сурдолога који се овим проблемима баве код деце са оштећеним слухом.

Код класичне наставе вредновање и оцењивање утиче на такмичарске односе у школи, а то је према многим истраживањима мотив само за најбоље ученике у разреду, док код осталих ученика то негативно делује на њихову мотивацију за учењем. Како глуви ученици у многим сегментима заостају за чујућим вршњацима, уколико се они нађу у редовном разреду, та њихова мотивација има много већу негативну конотацију у односу на редовне ученике.

Када се говори о компетенцијама које би ученик, по завршетку требао да поседује (често се цитира Блумова подела која се састоји из три домена: когнитивног, афективног и психомоторног), код групног рада се постижу не само задовољавање појединачних потреба већ и развој социјалних вештина, управо тамо где су глува деца због свог неразвијеног језика, умногоне хендикепирани у односу на чујућу децу. У групном раду се нужно мења и улога наставника, који сада није у ситуацији "свезнајућег извора информација" већ само помагач и модератор целог наставног процеса и који по потреби може давати повратну информацију ученицима. Због тога се много више користи дијалог између наставника и ученика, што повећава ниво буке у разреду а што онда омета глуву децу да чују информације од значаја за њихов групни рад.

Предност групног рада код глуве деце је у томе што се штеди време, и то на два начина: један је то што се групе формирају према учениковим способностима, па учитељ има много више времена за слабије ученике; а други је што код разноврсних група, када је могућа и потребна међусобна помоћ међу ученицима, слабији ученици, међу њима и глуви посебно, помоћ добијају од својих вршњака и тако превазилазе недостатке који настају у настави. При томе, и бољи ученици у раду са слабијим увежбавају и утврђују своја знања.

Литература

Арсиф, Р., (2014): „Коришћење индивидуалног облика рада у школама за децу оштећеног слуха“. *Зборник радова Учитељског факултета у Призрену са привременим седиштем у Лепосавићу*, број 8, Лепосавић.

- Арсич, Р. (2007): *Комуникација као основа социјализације деце оштећеног слуха*, Специјална едукација и рехабилитација број 3-4, ФАСПЕР, Београд,
- Bognar, L., Matijević, M. (2002): *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Johnson, D.W., Johnson, R.T., (1989): *Toward a cooperative effort: A response to Slavin*, Educational Leadership, 48, 80-81.
- Matijević, M. (2001): *Alternativne škole*, Tipex, Zagreb.
- Meyer, H. (2005): *Što je dobra nastava?*, Erudita, Zagreb.
- Младеновић, В. (2006): *Индивидуализација наставе применом групног облика рада*, Образовна технологија, број 1, Српска Академија образовања, Београд
- Poljak, V. (1957): *Međusobni odnos frontalnog, grupnog i individualnog облика рада u nastavi*, Pedagoški rad, br. 1-2, Zagreb.
- Рот, Н. (1983): *Психологија групе: првенствено малих група и организација*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- Савић, Љ., Ивановић, П. (1994): *Сурдопедагогија*, Дефектолошки факултет, Београд
- Havelka, N. (1988): *Psihološke osnove grupnog rada u vaspitanju i obrazovanju*, Naučna knjiga, Beograd.

GROUP-WORK IN TEACHING DEAF CHILDREN

Summary: *Group-work is a very old form of teaching which existed before introducing class teaching. This type of teaching is very good for gaining knowledge and although learning in group is emphasized it also enhances individual work. This form of learning introduces change of learning habits to the pupils, enhances their self confidence, develops their individual responsibility, enhances communication and trains students to help each other creating deeper mutual relations. Majority of teachers think that pupils gain sufficient amount of high quality knowledge in group-work, but teachers themselves do not readily use this form in teaching deaf children in schools. Although pupils also estimated that group-work was not sufficiently used, they also stated that they preferred some other forms of teaching where teacher's role is dominant so that they could be passive observers only. The paper deals with theoretical basis of group-work use in schools which educate deaf children taught according to specific curriculum.*

Key words: *deaf child, group-work, teaching, education.*